

INFORME

La perspectiva de gènere en la docència: Grau en Comunicació Audiovisual

Gènere Estereotips

Feminisme Dona

Sexualitat

Projecte PlaQuid 2015-2016

amb el recolzament del Centre per a la Innovació en Aprenentatge i en Coneixement (CLIK)

Universitat Pompeu Fabra (Barcelona)

Pilar Medina-Bravo (coord.), Glòria Salvadó, Núria Bou, Eva Gómez



**Universitat
Pompeu Fabra**
Barcelona

Equip de Recerca

Pilar Medina-Bravo

Glòria Salvadó

Núria Bou

Eva Gómez

Un especial agraïment al suport i col·laboració de **Lola Márquez, Margarida Codinachs** i **Dolors Ruiz** (Secretaria de la Facultat de Comunicació - UPF), i al conjunt de companys i companyes, així com estudiants que van dedicar-nos una part del seu temps a respondre a les nostres preguntes.

Índex

Introducció (pàg. 3)

1. Finalitat del projecte (pàg.4)

2. Objectiu del projecte (pàg. 6)

3. Metodologia (pàg. 6)

4. Resultats (pàg. 7)

4.1. Anàlisi dels Plans Docents de les Assignatures (pàg. 7)

4.2. Resultats de l'enquesta al professorat del Grau de Comunicació Audiovisual (pàg. 8)

4.3. Resultats de l'enquesta a l'alumnat del Grau de Comunicació Audiovisual (2n, 3r i 4rt curs) (pàg. 12)

5. Conclusions i Recomanacions (pàg. 18)

Referències (pàg. 20)

Annexos

Annex 1. Enquesta al professorat del Grau de Comunicació Audiovisual

Annex 2. Enquesta a l'alumnat del Grau de Comunicació Audiovisual (2n, 3r i 4rt curs)

Introducció

Aquest projecte s'emmarca dins les línies prioritàries del Vicerectorat de Responsabilitat Social, en concret de l'àmbit de gènere. La memòria que ara es presenta és continuadora del projecte que es va presentar el curs passat per al Grau de Publicitat i Relacions Públiques (actualment en curs) i que s'inspira en el que va començar la Dra. Tània Verge l'any 2013 al Grau de Ciències Polítiques i de l'Administració. És per això que aquest informe respon a la voluntat d'ampliar els graus implicats en la necessitat d'incorporar la perspectiva de gènere a la UPF.

Incorporar la perspectiva de gènere en la docència en el marc universitari és una aposta de responsabilitat social necessària per aconseguir fomentar la participació de les dones en el coneixement científic; modificar la visió androcèntrica del coneixement; i visibilitzar la vida de les dones a través de la seva visibilització en la vida acadèmica.

Malgrat la nombrosa presència de noies estudiants als graus impartits al campus de la UPF, es poden estar reproduint els mateixos estereotips que associen la imatge de la dona a un rol més passiu i als homes un paper més actiu en els processos de presa de decisions i generació d'idees. És fàcil, a més, que no es faci res per a generar la participació activa de les alumnes si el professorat, per exemple, no és coneixedor d'aquests mecanismes reproductors d'estereotips i sistemes de poder estructural. Així mateix, aquesta invisibilització de la dona es perpetua per l'ús sexista del llenguatge, sent predominant la terminologia masculina com genèrica.

Així, doncs, a través de la docència en comunicació audiovisual podem estar oferint un model androcèntric rígid i unitari sobre la imatge que tenim del que és la identitat social de gènere, la representació de nosaltres com a dones i com a homes, i estar perpetuant estereotips i desigualtats per raons de gènere. La incorporació de la reflexió al voltant del 'gènere' com a construcció social és una responsabilitat que la universitat no pot eludir, especialment en els graus de comunicació per la influència que aquests tenen sobre la formació de significats, rols i imaginaris socials i col·lectius.

1. Finalitat del projecte

Des del món de la recerca (Aran-Ramspott, Medina-Bravo, & Rodrigo-Alsina, 2015; Aran-Ramspott, Medina-Bravo, Rodrigo-Alsina, i Munté-Ramos, 2014; Simelio, Ortega, i Medina-Bravo, 2013; Teixidó, Medina-Bravo, i Rodrigo-Alsina, 2012; Aran, Medina, & Rodrigo, 2011; Medina i Rodrigo, 2009, entre d'altres) ens hem anat interessant per l'estudi de la relació entre ficció seriada i perspectiva de gènere. Una conclusió general que han anat ratificant els resultats obtinguts és la dominància del discurs heteronormatiu on els estereotips de gènere i l'amor romàntic estereotipat acaben sent tòpics recurrents.

El present projecte és una continuació d'aquest interès pel món de l'audiovisual, en aquesta ocasió des de la docència. Incorporar la perspectiva de gènere a la docència universitària suposa una anàlisi i reflexió sobre la possible visió androcèntrica en la selecció de temes per a incloure en el programa docent així com en la presentació d'exemples i de bibliografia, entre d'altres. Aquesta anàlisi i reflexió haurien de permetre prendre consciència d'aquest biaix i dissenyar les estratègies necessàries per a la seva eliminació.

La socialització no conclou a la infància: al llarg del seu desenvolupament es mantenen factors situacionals o aspectes socials com l'estatus i les relacions de subordinació que transmeten missatges perpetuadors del desequilibri a favor d'imatges d'una masculinitat hegemònica (Connell & Messerschmidt, 2005). En aquest sentit, cal no oblidar el paper que juguen els discursos audiovisuals en la transmissió de discursos dominants. Incorporar la perspectiva de gènere d'una manera transversal en la nostra activitat docent no hauria d'entendre's com a una càrrega més ni com a un procés d'adoctrinament sinó un mitjà per assolir l'excel·lència en les societats actuals del coneixement.

Masculinitat i feminitat apareixen com a ideologies que intenten presentar com a 'natural' i determinat per a la biologia una diferenciació de rols, estatus i poder. Aquests discursos, reforçats pels mitjans de comunicació, serveixen per a mantenir una divisió desigual del poder i l'estatus social entre homes i dones.

Moskowitz, Gollwitzer, Wasel i Schaal (1999) van qüestionar la tesi que defensava la incontrollabilitat de l'activació dels estereotips de gènere. Van afirmar que les persones implicades en defensar l'igualitarisme són persones que troben de manera constant exemples a la seva vida quotidiana de situacions en les que implementar conductes coherents amb la defensa de l'igualitarisme. Una derivació d'aquest estudi és que la incorporació de la transversalitat de la perspectiva de gènere a la docència universitària implicarà una facilitació per a detectar les situacions de desigualtat (estereotips, prejudicis per raons de gènere, sexisme, etc.) en la vida quotidiana de l'alumnat i, per extensió, quan passi a ser professional de la comunicació. Un exemple el tenim en la novetat inicial que representa a l'estudiant de 'Comunicació Publicitària' (assignatura obligatòria al segon any del Grau de Comunicació Audiovisual), i com passen, de manera espontània a enviar anuncis sobre el tema que abans els havien passat desapercebuts.

Una exploració inicial de la situació al Grau en Comunicació Audiovisual sembla demostrar que la perspectiva de gènere està fonamentalment absent en els continguts de les assignatures. Pel que fa a l'oferta educativa en matèria de gènere, cal dir que aquesta és molt pobra en el conjunt de la institució, tant en els programes de grau, com en els cursos de tercer cicle. La identificació de la problemàtica és el primer pas per poder desenvolupar recursos i accions per superar-la. **De manera específica, aquest informe de resultats sobre l'Ajut PLAQUID rebut s'ha desenvolupat en l'àmbit de la Facultat de Comunicació i ha implicat l'anàlisi de totes les assignatures dels estudis en Comunicació Audiovisual.**

2. Objectiu

Objectiu general

Identificació del grau d'incorporació de la perspectiva de gènere en els estudis de Comunicació Audiovisual.

Els resultats obtinguts en aquesta avaluació són el primer pas per a poder introduir mesures que permetin una major presència de la perspectiva de gènere en el grau de Comunicació Audiovisual de la nostra Universitat.

3. Metodologia

Metodologia del projecte

S'han analitzat:

- Els continguts dels Plans Docents de les assignatures (anàlisi de contingut).
- Les respostes de l'enquesta realitzada al professorat del Grau de Comunicació Audiovisual (anàlisi quantitativa i qualitativa de les respostes). El model d'enquesta es pot consultar a l'annex 1.
- Les respostes de l'enquesta realitzada a l'alumnat del Grau de Comunicació Audiovisual de segon a quart curs (anàlisi quantitativa i qualitativa de les respostes). El model d'enquesta es pot consultar a l'annex 2.

4. Resultats

Aquest apartat està organitzat en tres sub-apartats que responen a l'anàlisi dels Plans Docents, l'anàlisi de les respostes obtingudes a l'enquesta del professorat, i finalment, l'anàlisi de les respostes obtingudes a l'enquesta de l'alumnat.

4.1. Anàlisi dels Plans Docents de les Assignatures

L'oferta docent del Grau de Comunicació Audiovisual pel curs 2015-2016 està formada per un total de 71 assignatures. D'aquestes, se n'ha tingut la disposició d'analitzar 57 plans docents (el 80% del total). El 20% restant s'ha hagut de descartar o bé per tractar-se d'assignatures assimilades (6 casos) o bé per manca, error o no disponibilitat del pla docent (8 casos). En ser un grau universitari amb assignatures impartides en català, castellà i anglès, s'ha realitzat l'anàlisi en funció de l'idioma en què es publica el pla docent i que, per tant, es considera que es treballarà l'assignatura. Les paraules clau a partir de les quals s'ha analitzat l'oferta docent són, en català¹: Gènere, Dona, Estereotips, Feminisme, Sexisme i Perspectiva de Gènere. A més, s'ha comptat amb la opció de recollir noves paraules vinculades a l'objecte d'estudi.

Assignatures Oferta Docent	71
Plans Docents no disponibles (no analitzats)	8
Assignatures assimilades (no analitzades)	6
Plans Docents analitzats en aquest estudi	57

Com a resultat principal, cal destacar la gairebé nul·la presència de temes relacionats amb la perspectiva de gènere als plans docents en el Grau de Comunicació Audiovisual. Tan sols dues assignatures de les 57 analitzades, és a dir, el 3,5%, conté algun dels conceptes esmentats i els aborda com a temes de classe.

1

En castellà: Género, Mujer, Estereotipos, Feminismo, Sexismo y Perspectiva de Género.
En anglès: Gender, Woman, Stereotypes, Feminism, Sexism and Gender Perspective.

En el quadre següent s'especifiquen les assignatures que incorporen algun dels conceptes analitzats.

Curs	Assignatura	Conceptes
2n	Comunicació Publicitària	Gènere (x2), Estereotips, Género, Mujer
2n	Art Contemporani	Dona

Quadre 1. Assignatures en el grau de Comunicació Audiovisual que inclouen conceptes relacionats amb la perspectiva de gènere.

4.2. Resultats de l'enquesta al professorat del Grau de Comunicació Audiovisual

L'enquesta aplicada té dos objectius fonamentals: a) detectar mancances específiques del professorat, i b) avaluar quins recursos s'estaven duent a terme. Es pot consultar la mateixa en l'Annex 1.

Es va enviar l'enquesta *online* amb un missatge de presentació general de l'estudi i l'enllaç a tot el conjunt del professorat 2015-2016 el 24 de gener de 2016, i es va fer un segon enviament (8 de març de 2016). Finalment, la taxa de resposta ha estat baixa amb un total de 21 enquestes (5 dones i 16 homes) d'un total de 60 professors que van rebre la invitació a participar, el que representa un 35% de participació. El missatge de presentació general era el següent:

Ens dirigim a tu per conèixer diferents aspectes vinculats a la docència impartida al Grau de Comunicació Audiovisual. El qüestionari s'emmarca en un projecte PLAQUID sol·licitat pel curs 2015-2016 amb la voluntat de què la informació obtinguda pugui servir a la millora d'aquesta docència.

La teva valoració és fonamental per a identificar possibles elements relacionats amb la perspectiva de gènere. Les respostes són anònimes i respondre el qüestionari no et portarà més de deu minuts. Per a qualsevol dubte i/o aclariment pots contactar amb la Pilar Medina (pilar.medina@upf.edu).

[Link a l'enquesta al professorat del Grau en Comunicació Audiovisual](#)

Moltes gràcies per la teva col·laboració.

Pilar Medina

Per a l'edició de l'enquesta es va utilitzar l'aplicació Google Forms, i el formulari es va treballar conjuntament durant el mes de gener de 2016 amb personal de Secretaria del Departament per tal de detectar possibles errors en l'enviament, el qual es va realitzar des de Secretaria del Departament, amb remitent del Departament de Comunicació, per tal de mantenir en l'anonimat l'autoria de l'informe.

Per a una millor anàlisi de les dades obtingudes, s'han estructurat quatre apartats:

- Percepció sobre possibles desigualtats de gènere (pregunta 7, pregunta 8, pregunta 9, pregunta 10)
- Aspectes vinculats a la docència (pregunta 11, pregunta 12, pregunta 13)
- Formació prèvia en qüestions vinculades a la perspectiva de gènere (pregunta 14, pregunta 15, pregunta 20)
- Estratègies educatives (pregunta 16, pregunta 17, pregunta 18, pregunta 19, pregunta 21)

4.2.1. Percepció sobre possibles desigualtats de gènere (pregunta 7, pregunta 8, pregunta 9, pregunta 10)

El bloc de preguntes sobre percepció de possibles desigualtats per raons d gènere a l'àmbit acadèmic s'inicia amb una sèrie de dades que convida l'enquestat/da a reflexionar (pregunta 7): “Segons l'informe “*La universidad española en cifras (CRUE, 2012)*, la presència de les dones a la universitat és la següent: grau 53%, màster 55%, doctorat 51% i professores 37%. Per què creus que actualment hi ha poc més d'un terç de dones entre el professorat?”, recull respostes interessants que presentem a continuació i que van en la línia de les dificultats per a la conciliació en l'àmbit universitari, i com aquestes dificultats penalitzen de manera molt específica la carrera acadèmica de les professores:

Per la lentitud dels sistemes universitaris en adaptar qualsevol canvi i per la dificultat afegida que pateixen les dones per seguir la carrera acadèmica amb decisions vitals com la maternitat

Crec que persisteixen estructures patriarcalcs que també es fan evidents quan s'observa qui ostenta els càrrecs de gestió. Penso, a més, que la maternitat pot suposar, lamentablement, un fre per a la carrera acadèmica de les dones.

No tinc un raonament precís al respecte, però no deixa de sorprendre'm els números, podent ser una feina que podria conciliar bé la vida familiar amb la laboral. Potser per qüestió de rol social es considera que un home és més apte per a exercir com a professor d'Universitat que no pas la dona, donat que s'associa més la dona com a mestra d'infants, i no tant potser com a catedràtica, rectora, degana d'Universitat.

Em sembla que no existeixen prou mesures de suport per conciliar vida familiar i laboral (especialment pel que fa a la recerca), un desequilibri que, malauradament, afecta encara de manera més flagrant a les dones.

Per la trajectòria personal de la dona, que supedita l'àmbit privat al professional (a diferència de l'home)

Crec que és una qüestió generacional, que ha afectat a la majoria de professions altament qualificades per un tema essencialment cultural. Crec que, per fortuna, això s'anirà corregint progressivament. Tot i així, un altre motiu són les polítiques insatisfactòries per conciliar les

exigències d'aquesta professió amb la vida familiar que, encara ara, carrega més pes sobre la dona.

Per la tradició masclista que encara domina (molt present en el cinema, per exemple).

Per la perpetuació del sistema masclista per part de determinats professors/caps universitaris, tot i que també per omissió i/o manca de responsabilitat social

Quan es pregunta al professorat pel panorama amb què es trobarà l'alumnat un cop obtingut el títol i ja dins del món laboral (pregunta 8), s'observa la idea general que les noies es trobaran en una situació pitjor que els seus companys. Concretament, un 71,4% creu que serà així a l'hora d'accedir a càrrecs de responsabilitat i un 57% també és pessimista pel que fa a les perspectives de promoció professional d'elles vers les dels nois. En canvi, la majoria (un 62%) considera que en les oportunitats per trobar feina dels futurs graduats/des no estan condicionades per raons de sexe. En cap de les opcions plantejades, s'ha obtingut cap resposta optimista per les futures comunicadores.

Pel que fa al grau de participació a les aules (pregunta 9 i pregunta 10), tres quartes parts del professorat del Grau de Comunicació Audiovisual que ha participat en l'enquesta considera, tant en les classes magistrals com en els seminaris, que nois i noies participen per igual.

4.2.2. Aspectes vinculats a la docència (pregunta 11, pregunta 12, pregunta 13)

Sobre l'ús d'un llenguatge neutral pel que fa al gènere a l'assignatura que imparteix (pregunta 11), un 48% del professorat diu fer-lo servir sempre o gairebé sempre en la comunicació escrita i també en la comunicació oral en la mateixa proporció.

Ara bé, a l'hora d'incorporar el treball en grup a l'assignatura, un 86% del professorat enquestat reconeix que no busca que hi hagi equilibri de gènere entre els i les integrants del grup (pregunta 12).

A banda d'aquests recursos, el professorat del Grau de Comunicació Audiovisual en disposa d'altres per aplicar la perspectiva de gènere a les aules. En aquest sentit, els més emprats (pregunta 13) són, en primer lloc, la motivació de l'alumnat cap el pensament no estereotipat d'homes i dones (13.e), seguit de la incorporació d'algun exemple en el desenvolupament dels temes (13.c) i de la menció explícita de posicions crítiques en situacions en què s'invisibilitzen o sub-representen les dones en l'àmbit d'estudi que correspongui (13.i).

En aquesta agrupació, les professores apliquen al màxim un recurs que no és dels més emprats en general pel professorat: donar visibilitat al nom complet dels autors i de les autores de la bibliografia del curs al pla docent. Com a segona eina més recurrent, elles també motiven el pensament no estereotipat d'homes i dones als exemples de classe.

Cap de les persones enquestades té en compte l'equilibri del nombre d'autors i autores en les referències bibliogràfiques específiques per l'assignatura.

4.2.3. *Formació prèvia en qüestions vinculades a la perspectiva de gènere (pregunta 14, pregunta 15, pregunta 20).*

Una gran part del professorat enquestat del Grau de Comunicació Audiovisual (67%) afirma haver tingut contacte amb temes de gènere al llarg de la seva formació (pregunta 14).

La llicenciatura/grau (53%), el doctorat (26%) i el màster (21%) són els àmbits (pregunta 15) on més han pogut tenir contacte amb temes de gènere aquelles persones que han respost afirmativament; a més a més de cursos, seminaris i conferències, lectures personals i carrera professional. A banda, els recursos més utilitzats pel 43% del professorat que s'ha informat per compte propi sobre la inclusió de la perspectiva de gènere a la docència universitària (pregunta 20) són, per aquest ordre, Internet, companys/es i llibres i/o manuals.

4.2.4. *Estratègies educatives (pregunta 16, pregunta 17, pregunta 18, pregunta 19, pregunta 21)*

Quan s'ha preguntat sobre la incorporació de la perspectiva de gènere a les aules universitàries (pregunta 16), almenys 8 de cada 10 professors i professores enquestats la considera necessària. D'aquests, la majoria (67%) la veu com una manera de sensibilitzar les estructures de poder pròpies d'un sistema patriarcal. Tot i que en menor mesura (19%), també és contemplada com un recurs per aconseguir una igualtat real d'oportunitats (incloent la salarial) en el mercat laboral.

Gairebé el 70% dels participants a l'enquesta creu que la inclusió de la perspectiva de gènere a les assignatures que imparteixen (pregunta 17) és molt o bastant rellevant, i la seva factibilitat (pregunta 18) rep encara més suport: un 71% creu que és molt o bastant viable de dur a terme. En canvi, el traspass de la perspectiva de gènere des de la universitat fins a l'àmbit professional (pregunta 19) mostra certa disparitat d'opinions: mentre que un 38% és pessimista i considera que es veurà poc reflectit, un 43% opina que sí que es veurà bastant reflectit.

L'enquesta acabava amb una pregunta oberta (pregunta 21: *'Per últim, tens alguna proposta sobre com incorporar la perspectiva de gènere a la docència dins del Grau en Comunicació Audiovisual'?*) i el clima general de les catorze respostes obtingudes s'orientava a possibilitats diverses:

Certament, en la classe, quan parlo de perfils professionals faig servir més el femení que el masculí. Dic directores, locutores. A classe hi ha més noies que nois. Es detecte que la Universitat fa passos pel que fa a la perspectiva de gènere. No gosaria a fer lliçons a les persones que ho porten... Suggestiments... un tuitet on ocasionalment s'enviessin suggeriments de llenguatge de gènere, a més d'altres informacions. La referència en que estic pensant és el twitter de l'Optimot. Son uns tuits molt simpàtics. El coneixeu?

A partir de treballs de final d'assignatura o de grau, elaborant audiovisuals que no només sensibilitzin als estudiants implicats sino a tota la comunitat a través de la seva difusió

Trobo interessant promoure el pensament no estereotipat al voltant del gènere en les assignatures, de forma transversal, incorporar-lo en exemples i donar visibilitat tant a creadors com a creadores, així com a autors i autores de la bibliografia.

Explicitar estudis fets per dones (investigadores). Donar més relleu a dones guionistes i directores. Donar a entendre que homes i dones són diferents, com rols masculins i femenins ho són, sense positivitzar-ne un per sobre de l'altre. Igualar-ne la seva importància i relació. No centrar-se només en la perspectiva masculina a l'hora de crear personatges femenins, intentar fomentar i pensar sobre la construcció del rol i l'estereotip que ens inculca la societat amb ell reflex que se'n fa a través de la televisió i el cinema, així com els programes televisius. Trencar, per tant, amb l'estereotip i buscar noves fórmules de creació de personatges femenins amb rols diferents a les històries.

En les assignatures pràctiques, on es reproduïxen rols professionals altament estereotipats, suggereixo invertir les dinàmiques i canviar els papers exercits pels participants.

Incorporar-la com a element de perspectiva crítica en l'estudi i anàlisi de les formes de representació i narració audiovisual.

Crec que l'àmbit de la direcció i la producció audiovisual està encara excessivament liderat per homes i una bona manera de canviar aquest estereotip és incorporar conferències de professionals convidades que expliquin la seva experiència o, directament, tenir en compte la perspectiva de gènere a l'hora de contractar professors associats que vénen de la indústria audiovisual.

4.3. Resultats de l'enquesta a l'alumnat del Grau de Comunicació Audiovisual (2n, 3r i 4rt curs)

L'enquesta administrada a l'alumnat de 2n, 3r, i 4rt curs del grau de Comunicació Audiovisual ha estat la mateixa que la presentada al professorat del Grau, amb algun canvi puntual en funció de que el públic receptor són estudiants (annex 2). Seguint el mateix procediment que en el cas del professorat es va enviar l'enllaç juntament amb un missatge explicatiu del sentit de la recerca que deia:

Ens dirigim a tu per conèixer diferents aspectes vinculats a la docència impartida al Grau de Comunicació Audiovisual. El qüestionari s'emmarca en un projecte PLAQUID sol·licitat pel curs 2015-2016 amb la voluntat de què la informació obtinguda pugui servir a la millora d'aquesta docència.

La teva valoració és fonamental per a identificar possibles elements relacionats amb la perspectiva de gènere. Les respostes són anònimes i respondre el qüestionari no et portarà més de deu minuts. Per a qualsevol dubte i/o aclariment pots contactar amb la Pilar Medina (pilar.medina@upf.edu).

[Link a l'enquesta a l'alumnat del Grau en Comunicació Audiovisual](#)

Moltes gràcies per la teva col·laboració.

Pilar Medina

Es va fer un primer enviament el dia 24 de gener de 2016, i un segon el 8 de març de 2016. Finalment, es van obtenir un total de 91 enquestes (16 contestades per nois i 75 contestades per noies) d'un total de 232 alumnes matriculats entre segon, tercer i quart el curs 2015-2016, el que representa un 39% de participació. Igual que es va procedir a realitzar amb l'enquesta per al professorat, es va utilitzar l'aplicació Google Forms, i el formulari es va treballar conjuntament durant el mes de gener de 2016 amb personal de Secretaria del Departament per tal de detectar possibles errors en l'enviament, el qual es va fer des de Secretaria del Departament, amb remitent del Departament de Comunicació, per tal de mantenir en l'anonimat l'autoria de l'informe.

En l'organització de les dades obtingudes, s'ha seguit el mateix esquema que l'emprat en l'anàlisi de les dades de les enquestes al professorat:

- Percepció sobre possibles desigualtats de gènere (pregunta 5, pregunta 6, pregunta 7).
- Aspectes vinculats a la docència (pregunta 8, pregunta 9, pregunta 10, pregunta 11, pregunta 14).
- Formació prèvia en qüestions vinculades a la perspectiva de gènere (pregunta 12, pregunta 13, pregunta 19).
- Estratègies educatives (pregunta 15, pregunta 16, pregunta 17, pregunta 18, pregunta 21).

4.3.1. Percepció sobre possibles desigualtats de gènere (pregunta 5, pregunta 6, pregunta 7).

Sobre les possibles discriminacions en les condicions laborals per raons de gènere amb les quals es poden trobar un cop obtingut el títol de Grau (pregunta 5), els resultats de l'alumnat són similars als del professorat, tot i que amb alguna variació que tendeix al pessimisme. Són majoria aquells que opinen que les oportunitats per trobar feina són iguals per ambdós sexes (46%) però els segueixen de molt a prop aquells que consideren que les noies graduades ho tenen pitjor. En aquest aspecte, la majoria del professorat (62%) considera que la situació per nois i noies és la mateixa. Un cop dins del mercat laboral, l'accés als càrrecs de responsabilitat resultarà més difícil per elles, segons un 76% de l'alumnat. En canvi, el pessimisme es redueix quan es pregunta per les perspectives de promoció professional: si bé la meitat dels enquestats opina que la situació de les noies és pitjor, 1 de cada 3 creu que no hi ha variació per sexes.

En els aspectes presentats, el percentatge d'alumnes que perceben una millor situació per a elles és pràcticament zero, igual que el professorat.

En referència a les aules (preguntes 6 i 7), hi ha una opinió majoritària sobre la participació a les classes magistrals i de seminari: en ambdós casos, més de la meitat de l'alumnat considera que nois i noies participen per igual. Tot i així, hi ha diferents percepcions entre els dos tipus de docència: mentre que a les classes magistrals un 63% de l'alumnat detecta que la participació és equilibrada i el percentatge de participació masculina (22%) és major que el de participació femenina (12%), a les classes de seminari les dades s'inverteixen: a banda del 55% d'alumnes que consideren que hi ha una participació similar entre sexes, el 24% creu que les noies participen més que els nois (14%).

4.3.2. Aspectes vinculats a la docència (pregunta 8, pregunta 9, pregunta 10, pregunta 11 i 14)

Un de cada tres alumnes del Grau de Comunicació Audiovisual diu fer ús del llenguatge neutral sempre o gairebé sempre en la comunicació escrita (pregunta 8), seguit de la mateixa proporció que afirma fer-ho amb freqüència. A les explicacions orals, el percentatge disminueix en ambdós casos fins el voltant del 25%.

Pel que fa a la distribució dels treballs en grup (pregunta 9), 3 de cada 4 enquestats diuen que sí que busquen un equilibri paritari entre els i les integrants. En introduir la variable sexe, els resultats no presenten alteracions destacables.

Sobre la manera com l'alumnat aplica la perspectiva de gènere a la seva experiència formativa (pregunta 11), els recursos més emprats són l'expressió d'un pensament no estereotipat d'homes i dones durant les intervencions a classe i la incorporació d'exemples sobre desigualtat de gènere en aquestes, així com en els temes requerits. Els segueixen de prop fer explícita una posició crítica en situacions en què s'invisibilitzen o sub-representen les dones en les activitats proposades i també donar visibilitat al nom complet dels autors i les autores de la bibliografia consultada. En introduir la variable sexe, si bé les respostes més obtingudes són les mateixes, s'aprecia un canvi en el recurs més emprat: les noies incorporen exemples sobre desigualtat més que no pas expressen pensaments no estereotipats, tot i que la diferència entre aquestes dues opcions és mínima.

Quan es demana als enquestats que valorin la incorporació de la perspectiva de gènere a les aules per part del professorat (pregunta 14), es mostren crítics. En general, es considera que professores i professors tenen poc en compte aquesta qüestió: gairebé la meitat de l'alumnat (45%) així ho creu pel que fa als continguts teòrics i al material de treball, i un 34% opina el mateix en referència a la neutralitat del llenguatge i l'expressió oral. En canvi, els exemples, els debats i la participació de l'alumnat a classe, genera disparitat d'opinions entre, precisament, l'alumnat: un 35% considera que el professorat és bastant sensible al gènere en aquest aspecte de la docència, mentre que a un altre 35% li sembla que ho és poc. Ara bé, sobre les referències bibliogràfiques, no hi ha espai per al dubte: més del 60% és crític amb la poca o nul·la intervenció de la perspectiva de gènere en aquest àmbit. Per sexes, el patró es repeteix.

En tots els casos, els alumnes que consideren que el professorat té en compte la perspectiva de gènere no supera el 6%.

4.3.3. Formació prèvia en qüestions vinculades a la perspectiva de gènere (Pregunta 12, Pregunta 13, Pregunta 19)

8 de cada 10 participants a l'enquesta afirma haver tingut contacte amb temes relacionats amb qüestions de gènere durant la seva formació (pregunta 12). En un 41% dels casos aquest ha tingut lloc en el transcurs de l'Educació No Obligatoria (Batxillerat, Formació Professional), seguit molt de prop per un 32% que comenta haver-hi experimentat durant l'Educació Secundària Obligatoria (E.S.O). Fins i tot per davant de la universitat (5%) trobem la formació complementària (21%) com un altre espai de contacte amb el gènere (pregunta 13). Aquestes

dades reiteren la necessitat d'elaborar informes com el present per tal d'adonar-nos de la manca de rellevància que se li dóna a la perspectiva de gènere en l'àmbit acadèmic i docent.

Sobre la iniciativa personal de l'alumnat per informar-se de la perspectiva de gènere (pregunta 19), tres quartes parts ha estat pro-actius. D'aquests, un 37% ha cercat informació per Internet i un 31% ha emprat altres recursos que no són ni llegir un manual (9%) ni consultar companys/es (23%).

4.3.4. Estratègies educatives (pregunta 15, pregunta 16, pregunta 17, pregunta 18, pregunta 21)

La necessitat d'incorporar la perspectiva de gènere a l'àmbit universitari (pregunta 15) és concebuda per gairebé la meitat de l'alumnat com una manera de sensibilitzar les estructures de poder pròpies del sistema patriarcal, mentre que un 40% la veu com un impuls per aconseguir la igualtat d'oportunitats -incloent la salarial- en el mercat laboral. Pràcticament no hi ha diferència per sexes en la percepció d'aquesta qüestió.

El nombre de participants que no considera necessari introduir la perspectiva de gènere a la universitat perquè ja s'ha assolit la igualtat entre homes i dones és de 7 d'un total de 91 enquestes (4 noies i 3 nois).

Un 85% de l'alumnat, un 15% més que el professorat, pensa que és molt o bastant rellevant incloure la perspectiva de gènere a l'àmbit universitari (pregunta 16) i un 72,5% ho considera factible (pregunta 17), xifra similar a la del professorat (71%). Al voltant de la mateixa proporció (un 71%) pensa que aquesta idea es veuria bastant o molt reflexada en la seva carrera laboral (pregunta 18). Les persones enquestades que preveuen que tindrà poca repercussió representen un 16,5% de l'alumnat participant. Tot i així, són més optimistes que el professorat, el 38% del qual considera que es veurà poc reflectit.

Les noies es mostren lleugerament més conscienciades (3 punts més per sobre que la mitjana) sobre la rellevància de la inclusió de la perspectiva de gènere, més optimistes pel que fa a la seva viabilitat (el 77% creu que és factible incorporar-la, vers el 72,5% general), i també més positives pel que fa al reflex d'aquesta en la seva activitat professional (3 de cada 4 creu que es veurà bastant o molt reflectida).

Seguint l'esquema del model administrat al professorat, l'enquesta a l'alumnat també finalitzava amb una pregunta oberta (pregunta 20): *'Per últim, tens alguna proposta sobre com incorporar la perspectiva de gènere a la docència dins del Grau en Comunicació Audiovisual?'*. Destaquem a continuació un total de 10 que serveixen d'exemples del sentit general de les 50 respostes obtingudes (el subratllat és nostre).

Tractar amb naturalitat sense diferenciacions els gèneres (no m'agradaria que ens ensenyessin cinema fet per dones com si es tractés de quelcom especial). Simplement naturalitzar.

Donat que la majoria d'alumnes són noies i el paper de la dona al cinema és i ha estat molt important, crec que s'haria de donar història del cinema amb totes aquelles autores, cineastes, muntadores, actrius... qu ehi han estat presents.

Per començar educant al professorat al respecte. No és possible que només les professores (que son molt poques) s'hagin encarregat d'aportar una perspectiva de gènere als continguts de les seves assignatures.

És difícil fer-ho a causa de la història pròpia del Cinema però seria interessant parlar del cinema actual femení com es parla de les women film a història del cinema. A més, incloure més bibliografia femenina, no només llibres escrits per dones però que tracten sobre la figura femenina en el món audiovisual. Seria interessant parlar del tema més habitualment: som majoria de dones a classe però estudiem continguts dominats per homes. S'hauria de parlar de la realitat en aquest món i com es pot veure reflexat a classe.

Crec que es important deixar de parlar d'homes o de dones, ja que només fa créixer la diferencia. Parlem d'autors, de persones i dels que destaquen en cada àmbit, independentment de si són homes o dones.

Per exemple, en assignatures com historia del cine, o arguments universal, s'estudien obres molt masculistes les quals han tingut/tenen molta transcendència. Trobo que seria important reconeix-ho i convidar als alumnes a reflexionar, i fer-nos conscients del fet.

La veritat és que no sabia com fer-ho més enllà de les opcions proposades en les preguntes anteriors. Tot i que primer de tot miraria que tots els professors utilitzessin el femení si hi han més noies que nois a classe, o que utilitzessin fórmules que no es basessin en la terminació neutra que és igual que la masculina.

Crec que a gairebé cap assignatura (probablement, només tres i les tres impartides per dones) es fa referència a temes de gènere o es tracten els continguts amb perspectiva de gènere.

Les tres assignatures en què ho hem tractat han estat molt interessants i enriquidores però és trist que només ho hagin fet dones, crec que hauríem de trobar-ho a moltes més assignatures independentment de si el professor/a és home o dona.

Fent-la present. Fent visible, des d'un inici, la RELLEVÀNCIA del paper de les dones en tots els àmbits del procés cinematogràfic. Parlant de dones que HAN FET CINE des d'uns inicis i han estat ignorades. Parlant del perquè d'aquesta invisibilitat. Fent-nos conscients que existexen moltes "històries del cinema" i admetent que aquella que se'ns explica ha estat escrita per homes. I un llarg etcètera.

Més que una proposta, és un fet en relació amb la pregunta 20. Es va donar el cas, aquest any, que un professor es dirigia a la classe en femení (todas, vosotras...) perquè som més noies que nois a classe. Em va semblar un esdeveniment fantàstic i, compartint-ho amb altres companyes, a totes ens va fer gràcia i fins i tot certa il·lusió que, en comptes d'utilitzar el plural masculí (l'anomenat neutre en castellà), fes ús del femení. Tot i així, alguns companys masculins no ho van veure del tot correcte. En cap moment el docent va sentir la necessitat d'explicar perquè feia ús del femení (cosa que normalitzava molt la situació), excepte un cop, en què simplement va fer un petit parèntesi i va declarar que ho feia simplement perquè hi havia més noies que nois, i després va proseguir amb tota naturalitat. Només comentar que la situació ens va semblar curiosa (que ja diu molt de per si) però possiblement positiva, i la reacció masculina puntual va ser lleugerament preocupant.

5. Conclusions i Recomanacions

El primer que cal remarcar en aquest apartat final és la necessitat de ser **prudent a l'hora d'extrapolar les dades obtingudes tenint en compte els percentatges de participació** (35% en el cas del col·lectiu de professorat i 39% en el col·lectiu d'estudiants).

Recordant que l'objectiu general d'aquesta recerca és analitzar el grau de presència de la perspectiva de gènere en el grau de Comunicació Audiovisual, **l'anàlisi dels plans docents ens mostren una situació decebedora**. Destaquem novament la primera dada del nostre informe: només el 3.5% dels 57 plans docents analitzats incorporen algun tema relacionat amb la perspectiva de gènere. És a dir, malgrat en les enquestes el professorat que ha participat exposa cert interès pel tema, la realitat és que aquest interès no s'ha traduït en la incorporació de la perspectiva de gènere a les assignatures que imparteixen.

Una altra dada que creiem important destacar és l'obtinguda en la pregunta 8 (panorama amb què es trobarà l'alumnat un cop obtingut el títol i ja dins del món laboral segons el professorat): un **71,4% del professorat que va respondre a l'enquesta creu que les noies es trobaran en una situació pitjor que els seus companys**, i un 57% també és pessimista pel que fa a les perspectives de promoció professional d'elles vers les dels nois. En cap de les opcions plantejades, s'ha obtingut cap resposta optimista per les futures comunicadores.

Com ja es va concloure en el PlaQuid fet en el grau de PUBPR també en aquest 'la reflexió sobre les dades ens fa pensar **que s'ha entès l'estudi com una preocupació específicament centrada en 'les dones, les alumnes, les professores, etc.'**. Resulta interessant que **l'opinió majoritària no inclou 'als homes' dins de la perspectiva de gènere**, fet que ens fa pensar en la dominància d'un model masculí segons el qual el gènere només afecta i preocupa a les dones, i únicament significa la preocupació del que una societat masculinitzada fa a les dones (però no als homes)' (Medina et al. 2015:16).

A partir de les dades recollides, una de les principals conclusions a les que arriba aquest estudi és que la necessitat d'introduir la perspectiva de gènere sembla estar més present entre els estudiants que no entre el professorat del grau. Mentre que el professorat que ha participat en aquest estudi es considera, en general, suficientment sensible a la perspectiva de gènere, cal contrastar aquesta auto-percepció positiva amb la dada de **l'alumnat que considera en un 94% que el professorat no té en compte aquesta perspectiva a l'hora d'enfocar els continguts de classe**. Una possible explicació a aquestes dades dispars tindria a veure amb la baixa participació del professorat del grau de CAU en aquesta recerca, donant-se potser un biaix cap a que contestessin precisament els més favorables i sensibles al tema d'estudi.

Els resultats de les enquestes (tan a professorat com a alumnat) ens fan arribar a la conclusió final sobre **la necessitat de seguir treballant en la implementació de la perspectiva de gènere en els estudis de grau universitari**. Tanmateix i com ja vam apuntar a Medina et al. (2015) 'aquest resultat ens obliga a una reflexió que considerem important respecte a l'instrument de recollida de dades emprat (les enquestes). No oblidem que la manca de conscienciació pot estar

afavorint lògiques que perpetuen la desigualtat i que resultaran difícils d'identificar mitjançant una enquesta, justament perquè la mateixa manca de conscienciació pot fer invisible els mecanismes de desigualtat a molts dels actors socials' (Medina et al., 2015:17).

Recomanacions

Exposem seguidament una relació de recomanacions derivades de les dades obtingudes i que van en la línia d'una **actuació transversal** que considerem més efectiva que accions específiques desconnectades.

- ✓ Treballar amb la direcció del grau en les dades obtingudes a aquest estudi
- ✓ Fer conèixer i sensibilitzar el professorat sobre la importància de la perspectiva de gènere amb un doble objectiu: coneixement real sobre el tema i capacitació per a què ho incorpori a la seva assignatura de manera que la perspectiva de gènere recorri de forma transversal el pla docent del grau.
- ✓ Obrir espais de debat a les aules sobre el tractament de dona i home (model de masculinitat hegemònica) a l'àmbit de la ficció, i sobre les desigualtats existents en el món professional i com fer-les front (actuacions d'empoderament).
- ✓ Alternar convidats i convidades a les sessions que compten amb intervencions de professionals del sector.
- ✓ Equilibrar el nombre d'autors i autores a l'hora d'elaborar la bibliografia del curs.
- ✓ Xerrades formatives sobre la presència de 'micromasclismes' en la vida quotidiana
- ✓ Identificar bones pràctiques d'altres universitats i avaluar la possibilitat d'incorporar-les al grau en CAU.

Referències

Aran-Ramspott, Sue; Medina-Bravo, Pilar; Rodrigo-Alsina, Miquel (2015). Exploring the Spanish youth audience's interpretation of loving relationships. *Media, Culture & Society*. DOI: 10.1177/0163443715577243

Aran, Sue; Medina-Bravo, Pilar; Rodrigo-Alsina, Miquel & Munté Ramos, Rosa-Auria (2014). New Fictional Constructions of Masculinity in Love Relationships: A Catalan TV Series. *Catalan Journal of Communication & Cultural Studies*, 6(1), 75-94.
DOI: http://dx.doi.org/10.1386/cjcs.6.1.75_1

Aran, Sue; Medina, Pilar; & Rodrigo, Miquel (2011). Management of emotions in American fiction series: when being (and feeling like) a woman sells. *International Journal of Arts and Technology (IJART)* (4, 6-18).

Connell, Raewin.W. & Messerschmidt, John.W. (2005). Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender Society*, 19; 829-859.

Medina-Bravo (coord.); Jiménez, Mònika; Obradors, Matilde; Fernández-Aballí, Ana; i Gómez, Eva (2015). La perspectiva de gènere en la docència: Grau en Publicitat i Relacions Públiques. Informe PlaQuid.

Medina, Pilar y Rodrigo, Miquel (2009). Análisis de la estructura narrativa del discurso amoroso en la ficción audiovisual. Estudio de caso: 'Los Serrano' y 'Porca Misèria'. *Zer*, 14 (27), 83-101.

Moskowitz, G.B.; Gollwitzer, P.M.; Wasel, W.; & Schaal, B. (1999). Preconscious control of stereotype activation through chronic egalitarian goals. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol 77(1), 167-184.

Simelio, Nuria; Ortega, Marta; y Medina-Bravo, Pilar (2013). Análisis de la ficción iberoamericana de mayor audiencia en el mercado español. *Zer. Revista de Estudios de Comunicación*, 34, 229-249.

Teixidó, Gemma; Medina-Bravo, Pilar; y Rodrigo-Alsina, Miquel (2012). La perspectiva de género en el estudio de la representación de la inmigración en el cine español contemporáneo. El caso de 'Princesas'. *CIC. Cuadernos de Información y Comunicación*, vol. 17, 321-337.

Annexos

Annex 1. Enquesta al professorat del Grau de Comunicació Audiovisual

Annex 2. Enquesta a l'alumnat del Grau de Comunicació Audiovisual (2n, 3r i 4rt curs)